

Uddannelse for bæredygtig udvikling Mellem grøn studenterbevægelse, minister og fremtiden

Steen Hildebrandt
*ph.d., professor emeritus og
adjungeret professor*

"Det er svært at lære, hvis man allerede véd."
Amy C. Edmondson

Artiklen handler om uddannelse for bæredygtig udvikling. Den indeholder en beskrivelse af et dansk initiativ vedrørende en national handlingsplan for arbejdet med uddannelse for bæredygtig udvikling i danske uddannelsesinstitutioner. Handleplanen beskrives og kommenteres, og den kan få betydning for det videre arbejde i Danmark – og eventuelt i Skandinavien – med uddannelse for bæredygtig udvikling.

Fagsiloer og styringstænkning

Om at lytte til fremtiden

Denne artikel handler om, hvordan en selvtableret gruppe af fagprofessionelle og studerende i 2021 udarbejdede et forslag til en national handleplan for uddannelse for bæredygtig udvikling i Danmark. Spørgsmålet er: Hvilke uddannelser og aktiviteter skal samfundet tilbyde børn og unge? Svarene er mange. Vi har flere hundrede års erfaring med spørgsmål og svar på disse områder. Vi har love, ministerier, uddannelser, professioner, traditioner og

fordomme. Diskussionerne bølger frem og tilbage, for hele tiden fremkommer der nye ideer og forslag. Professionerne udfordres. Der stilles spørgsmålstegn ved styringssystemerne, traditionerne og erfaringerne. Embedspersonerne i ministerier og kommuner er uddannet til, at der skal være styr på kvalitet, standarder og penge, og ude på de enkelte skoler og institutioner ønsker man frihed, selvstændighed og respekt for det lokale. Man kunne spørge: Hvad kalder fremtiden på?

Innovation og levende feedbacksystemer

Set fra et højere perspektiv må ethvert system være optaget af at sikre, at der kan genereres og modtages feedback såvel fra omgivelserne som fra selve systemet. Betydningen af levende, bæredygtige og virksomme feedbacksystemer kendes fra naturens økosystemer, og det samme antages at være gældende for menneskeskabte systemer. I alle systemer, både natur- og menneskeskabte, er der risiko for både strukturelle og situationsbetingede mekanismer, der vanskeliggør eller ligefrem forhindrer feedbackmekanismer i at virke. Og i hvert fald kan man næppe hævde, at der er indlagt feedbackstrukturer, der ligefrem appellerer til kreativitet og nytænkning. Systemerne må være opmærksomme på disse risici og forsøge at sikre den fleksibilitet og åbenhed, der muliggør feedbackmekanismer i at virke.

De fleste uddannelsesinstitutioner er organisatorisk struktureret efter fag. Fag er organiseringsprincip nummer ét. Der er næsten ingen grænser for antallet af fag og fag-undergrupper. Til et fag hører stillinger, bevillinger, bøger, tidsskrifter, bekendtgørelser, materialer, traditioner, eksaminer, tests m.m. Fagene konkurrerer. Overalt er der både begrænsede ressourcer og begrænset forståelse for andre fag og traditioner. Kampe og rivaliseren afspejler og er en følge af dette.

I takt med denne udvikling tales der om tværfaglighed i mange varianter. Tværfaglighed som tema, behov og ønske er blevet mere og mere tydeligt italesat i takt med, at fagspecialiseringen har bredt sig og er taget til i styrke. Fagsøjlerne, de psykologiske og organisatoriske, er med til at fremprovokere modbevægelser i form af ønsker og krav om tværfaglige initiativer, aktiviteter og strukturer. Sådanne initiativer og ønsker vedrørende tværfaglighed er eksempler på den nævnte feedback og vil ofte have svært ved at komme til orde.

Den enkelte skole, gymnasium, professionshøjskole og universitet er som nævnt i overvejende grad organiseret efter fag. Dels er der egentlige fagskoler og faguniversiteter, og herefter er der på de enkelte institutioner fakulteter, afdelinger, institutter, faggrupper, etc. Tilsvarende er der ledere på de forskellige niveauer, og ministerierne er på mange måder en spejling af den praksis, der eksisterer ude på institutionerne. Formålet med disse strukturer og mekanismer er overskuelighed, ensartethed og styringsmuligheder. Vi er vidner til en centralisering, hvis formål blandt andet er at sikre effektiv ressourceudnyttelse og eksistensen af standarder i de enkelte uddannelsesområder.

Centrale reformer

Ind imellem gennemføres der reformer inden for de enkelte områder, fx universitets- og folkeskolerefor-

mer. Lige nu (april 2022) er der lagt op til reformer i det danske universitetssystem. Ofte er forløbet, at en kommission, et udvalg eller lignende udarbejder forslag. Senere forhandler en regering, en minister og folketingets partier, og der indgås forlig, hvor mange interesser er forsøgt varetaget, og hvor resultaterne derfor let bliver uklare og mudrede. Reformerne og den tilhørende lovgivning giver dernæst anledning til lov bekendtgørelser, studie- og fagplaner etc., som langsomt siver ned gennem systemerne og fører til ændret undervisning ude i de enkelte klasser. Grundtanken er, at Folketing og regering skal bestemme, i hvilke fag, på hvilke måder og i hvilke tidsrum der skal undervises, fx i folkeskolen. Detailstyringen er vidtdreven.

Uddannelsesinstitutioner organiseret og ledet på denne måde i søjler og lag er meget vanskelige at ændre. Der er en topledelse, og i lagene neden under hersker en række fagligt orienterede ledere, som kæmper for deres fag, bevillinger, ressourcer, privilegier, etc. Det er blandt andet disse positioner, kulturer og modstridende interesser, der gør det svært at gennemføre egentlige ændringer i organisationerne. Ændringer inden for den enkelte søjle og det enkelte organisatoriske lag vil generelt være lettere, om end slet ikke uden problemer, thi også her eksisterer der kampe og særinteresser, der varetages nidkært og bevidst. Der er tale om en adskillelsestænkning, der er indbygget i selve fag- og organiseringsforståelsen i og omkring de fleste uddannelsesinstitutioner, og det er denne forståelse og de deraf følgende robuste og stive strukturer, der repræsenterer den strukturelle og kulturelle modstand mod forandringer og fornyelse, der er omtalt oven for, og som er farlig for hele uddannelsessystemet.

En arbejdsgruppe tager et initiativ Uddannelse er nøglen til et bæredygtigt samfund

I det følgende redegøres der for et eksempel, der illustrerer en kobling mellem den centraliserede styringstænkning og et initiativ, hvis udgangspunkt først er en gruppe studerende og senere et folketingsmedlem og en lille arbejdsgruppe af studerende og fagprofessionelle repræsenterende forskellige fag og uddannelsesinstitutioner. Eksemplet handler om bæredygtighed og er i skrivende stund under udfoldelse. I denne artikel er vægten derfor primært lagt på projektets indhold og refleksioner over dette snarere end på procesaspekter.

Bæredygtighed er nøgleordet i arbejdsgruppens initiativ. Arbejdsgruppen har drøftet bæredygtighedssituationen i Verden og i Danmark og har på den baggrund formuleret en række synspunkter og forslag. Udgangspunktet er en forestilling om, at verden er præget af en række kriser: klimaforandringer, biodiversitetskrise, stigende global ulighed etc. Derfor er det afgørende, at der udvikles bæredygtige samfund. Samfund, der respekterer de planetære grænser og derigennem sikrer borgernes nuværende behov uden – med reference til Brundtland-tænkningen – at forringe fremtidige generationers mulighed for at opfylde deres behov.

For at skabe mere bæredygtige samfund er det opfattelsen, at der er behov for bæredygtig uddannelse og uddannelse til bæredygtig udvikling. Uddannelse og handling er nøglerne til – og en forudsætning for – at skabe et bæredygtigt samfund, fordi uddannelse udvikler og kvalificerer menneskers tanker om og ageren i verden. Ligesom demokratisk dannelse opdrager til demokratiske værdier, skal uddannelse for bæredygtig udvikling og dannelse forberede fremtidens borgere til at kunne tage del i opbygningen af bæredygtige samfund.

Uddannelse for fremtiden: En arbejdsgruppes indsats

I foråret 2021 gik 12 elev- og studenterorganisationer sammen i kampagnen *Uddannelser For Fremtiden: Et fælles opråb for bæredygtig uddannelse*. Organisationerne krævede mere fokus på bæredygtighed i hele uddannelsessektoren. På baggrund af dette opråb indkaldte folketingsmedlem Astrid Carøe (SF) børne- og undervisningsminister Pernille Rosenkrantz-Theil og daværende uddannelses- og forskningsminister Ane Halsboe-Jørgensen til et åbent samråd i Folketinget om, hvordan regeringen vil sikre, "at klima- og bæredygtighedsdagsordenen bliver en integreret del af alle uddannelser, lige fra folkeskole til de videregående uddannelser." Samrådet fandt sted den 13. april 2021. I slutningen af samrådet spurgte folketingsmedlem Uffe Elbæk børne- og undervisningsministeren, om regeringen havde planer om at udarbejde en samlet grøn national uddannelsesstrategi med henblik på at sikre et systematisk arbejde med bæredygtig uddannelse. Dertil svarede ministeren, at "hvis du Uffe, vil skrive en handlingsplan og en national strategi for grønne uddannelser, så vil jeg gerne gennemføre, ikke det hele – det vil jeg ikke love – men store dele af det." Uffe Elbæk tog handsken op.

Kort tid efter samrådet samledes følgende 12 personer med det formål at udarbejde en sådan handlingsplan til ministeren: Caroline Bessermann, aktivist i Den Grønne Studenterbevægelse, Elise Sydendal, aktivist i Den Grønne Studenterbevægelse, Eskil Nordahl Fundal, aktivist i Den Grønne Studenterbevægelse, Jacob Axelsen, folkeskolelærer, Damhusengens Skole, Jeppe Læssøe, professor emeritus ved DPU og formand for RCE-Danmark, Mads Starup, vicedirektør på Københavns åbne Gymnasium og initiativtager til Gymnasieskolernes Klimaalliance, Maja Kofod Jensen, aktivist i Den Grønne Studenterbevægelse, Nina Olsen, vicedirektør i Danske Erhvervsskoler og -Gymnasier, Steen Hildebrandt,

Ph.d., professor emeritus og medlem af Folketingets 2030-panel, Thomas Ravn-Pedersen, direktør i Verdens Bedste Nyheder og medlem af Folketingets 2030-panel, Trine Alette Panton, bestyrelsesmedlem RCE Denmark, og Uffe Elbæk, medlem af Folketinget for Frie Grønne.

I månederne efter samrådet blev der udarbejdet et forslag til en national handlingsplan for uddannelse for bæredygtig udvikling. Handlingsplanen blev videreformidlet til de to ministre med opfordring om at støtte forslaget til handleplan. Møder og samtaler fandt sted, og efterfølgende blev blandt andet en række uddannelsesorganisationer inviteret til at tilslutte sig forslaget. På nuværende tidspunkt (april 2022) har 24 organisationer fra uddannelsesverdenen stillet sig bag forslaget. Forslaget blev i begyndelsen af 2022 overrakt til børne- og undervisningsministeren på et udendørs møde på Kalvebod Fælled.

De nævnte 24 organisationer fra uddannelsesverdenen, der har tilsluttet sig initiativet og handlingsplanen, er: Danmarks Lærerforening, Erhvervsskolernes Elevorganisation, Danske Universiteter, Dansk Folkeoplysnings Samråd, Folkehøgskolernes Forening i Danmark, Danske Gymnasier, Friskolerne, Danske Erhvervsskoler og -Gymnasier, Landssammenslutningen af Handelsskoleelever, Danske Gymnasieelevers Sammenslutning, Lærerstuderendes Landskreds, Danske HF & VUC, Rektorkollegiet for de Kunstneriske og Kulturelle Uddannelser, Danske Professionshøjskoler, Sygeplejestuderendes Landssammenslutning, Danske Studerendes Fællesråd, Studenterforum UC, Den Danske UNESCO-Nationalkommission, Studenterrådet ved Københavns Universitet, Den Grønne Studenterbevægelse, Verdens bedste Nyheder/Verdenstimen, Concito, DTU og Forum for uddannelse og bæredygtighed, RCE.

Systemisk tænkning, tværfaglighed og handlekompetence

En vigtig del af arbejdet med uddannelse for bæredygtig udvikling handler om at præcisere det konkrete indhold af en sådan uddannelse på de forskellige områder, som projektet tænkes at omfatte. Arbejdsgruppen har haft grundige drøftelser af, hvad der kendetegner uddannelse for bæredygtig udvikling, UBU. For en sådan uddannelse handler ikke kun om faktisk viden om klimaforandringer, biodiversitet, miljøproblemer eller vedvarende energi. Det handler det også om, men grundsynspunktet er, at det primært handler om systemisk tænkning, tværfaglighed samt om, at elever, studerende og kursister udvikler kompetencer til at kunne handle på deres viden. Der er fokus på det brede Brundtland-inspirerede bæredygtighedsbegreb, hvor elever, studerende og kursister opnår en forståelse for forholdet mellem den miljømæssige, sociale og økonomiske bæredygtighed, hvilket dernæst fører frem til en fokusering på FN's 17 verdens- eller bæredygtigheds mål.

Systemisk tænkning

Udgangspunktet er en forståelse af, at verden i dag er mere kompleks end nogensinde før. Dette stiller krav til den enkelte, hvis man skal kunne overskue omfanget af de problemer og muligheder, vi som individer og samfund står over for. UBU indeholder et fokus på systemisk tænkning, som gruppen ser som afgørende for, at mennesker kan lykkes med en samlet indsats i forhold til bæredygtighed. Frem for den nævnte opsplitningstænkning, frem for at opdele verden i enkeltdele og dernæst beskrive de enkelte deles indhold og forhold mekanisk skal den studerende rustes til tænke i sammenhænge og helheder. En systemisk tænkning skaber helhedsforståelse, fx en bedre forståelse for forholdet mellem det lokale og globale, mellem individ og fællesskab, samt en styrket evne til at identificere forbindelser mellem forskellige problemer og løsninger og de strukturer, de indgår i.

Tværfaglighed

Den faglige opsplitningstænkning er i fokus her. Antagelsen og påstanden er, at mange af verdens vigtigste udfordringer i dag ikke kan isoleres til enkeltfaglige problemstillinger. Tvært imod kræver de tværfaglige eller flerfaglige tilgange og forståelser. Ikke desto mindre hersker der fortsat, og formentlig i særlig grad i det videregående uddannelsessystem, en udbredt søjle- og silotænkning, som skaber barrierer for nytænkning og innovativ problemløsning. For at forstå bæredygtighedsbegrebet og for at forstå og arbejde med opfyldelsen af verdensmålene og skabe bæredygtig omstilling er der behov for en høj grad af tværfaglighed.

Handlekompetence

Størstedelen af vores uddannelsessystem i dag er generelt fokuseret på viden. Men i et bæredygtigt samfund er der behov for et lag mere, nemlig at den etablerede viden skal omsættes til handling. Derfor betyder UBU også et øget fokus på handlinger og handlekompetence, således at samfundet uddanner borgere, der ikke kun intellektuelt forstår den verden, de er en del af, men som også har kompetencerne til at bruge denne viden til at skabe reelle forandringer. Det kan både være ved at omsætte viden til konkrete processer eller produkter, men det kan også foregå som et samarbejde med andre aktører, eller som konkrete øvelser og omstillingsprojekter lokalt på uddannelsesinstitutionen. Dette handlingsperspektiv indebærer store ændringer i forestillingen om, hvad der konkret skal foregå på den enkelte skole, uddannelsesinstitution etc.

I det følgende redegøres der for selve handlingsplanen og dens indhold. Det er uddrag fra arbejdsgruppens slutdokument, og her citeres fra arbejdsgruppens forslag til handleplan¹.

¹ Find forslaget her: <https://www.verdensmaal.org/handleplan-for-uddannelse>.

Handleplan for uddannelse for bæredygtig udvikling

Udviklingen mod en uddannelsessektor med bæredygtighed i fokus er allerede i gang, men det går langsomt og er ofte båret af enkeltstående initiativer, der afhænger af nogle få ildsjæle eller lokale initiativer. Der er brug for, at vi arbejder systematisk med bæredygtighed i uddannelsessystemet. Derfor foreslår vi en national handleplan for uddannelse for bæredygtig udvikling, der skal hjælpe med at kvalificere, koordinere, udbrede, understøtte og videreudvikle indsatsen for en uddannelsessektor, hvor bæredygtighed er i centrum.

”Handleplanen skal sikre, at Folketinget og Regeringen får kvalificeret vejledning om uddannelse for bæredygtig udvikling, samt sørge for en demokratisk forankring af den bæredygtige forandring af vores uddannelsessektor, så elever, studerende, kursister, lærere, undervisere og ledere bliver de afgørende forandringsskabere.”

Handleplanens overordnede målsætning er:

”At sikre rammerne for, at alle elever, studerende og kursister på alle uddannelsesniveauer og -områder modtager uddannelse for bæredygtig udvikling med udgangspunkt i en helhedstænkning af institutionen, hvor bæredygtighed tænkes ind i både undervisning, drift, ledelse og samarbejde med det omgivende samfund.”

Uddannelse for bæredygtig udvikling er:

”Uddannelse for Bæredygtig Udvikling (UBU) har fokus på det brede bæredygtighedsbegreb og dermed forholdet mellem den miljømæssige, sociale og økonomiske bæredygtighed. UBU bygger på systemisk tænkning og tværfaglighed, hvor elever, studerende og kursister udvikler kompetencer til at kunne reflektere, identificere

og handle på deres vidende om bæredygtige problemstillinger, dilemmaer og udviklingsmuligheder.”

Vores handleplan omfatter to dele:

1. Et Nationalt Råd for Uddannelse for Bæredygtig Udvikling
2. 7 bæredygtige uddannelsespartnerskaber

Nationalt Råd for Uddannelse For Bæredygtig Udvikling

Det Nationale Råd for Uddannelse for Bæredygtig Udvikling vil indsamle erfaringer, videreformidle best practice og rådgive uddannelsespartnerskaberne, regeringen og Folketinget. Derudover vil det Nationale Råd for UBU rådgive offentlige og private puljer og fonde om forskning og udvikling inden for uddannelse for bæredygtig udvikling. Rådet vil være uafhængigt og bestå af en række forskere og eksperter inden for UBU-området, samt en repræsentant fra hvert af de bæredygtige uddannelsespartnerskaber. Til rådet tilknyttes et lille sekretariat. Rådet vil vejlede regeringen og de bæredygtige uddannelsespartnerskaber om uddannelse for bæredygtig udvikling. Derudover har rådet til opgave at udgive en årlig statusrapport om uddannelse for bæredygtig udvikling i Danmark.

Bæredygtige uddannelsespartnerskaber

Udover Det Nationale Råd for UBU er hovedelementet i handleplanen 7 bæredygtige uddannelsespartnerskaber for hele uddannelsessektoren. Partnerskaberne vil arbejde med, hvordan vi kan fremme uddannelse for bæredygtig udvikling i Danmark helt fra lokalt og institutionelt niveau til det nationale niveau, både ved at komme med anbefalinger til politikere og andre aktører og ved selv at igangsætte forandringskabende initiativer. I uddannelsespartnerskaberne vil der være fokus på handling og produkt – det vil være et handlefællesskab, der arbejder

aktivt for at skabe forandringer. Derfor er det afgørende, at de bæredygtige uddannelsespartnerskaber motiverer til udvikling.

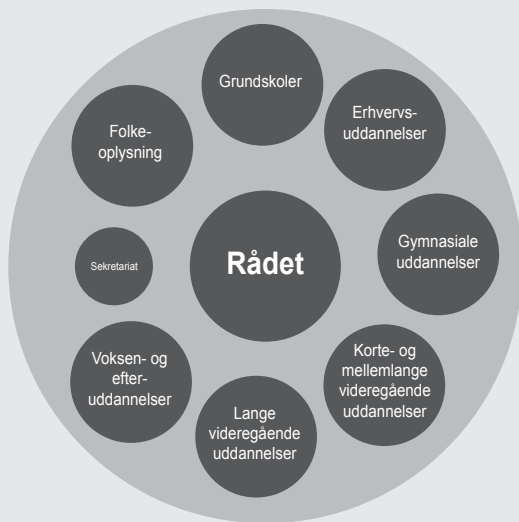
Vi ønsker at oprette et uddannelsespartnerskab for hver af følgende uddannelsesområder:

1. Folkeoplysning
2. Dagtilbud
3. Grundskoler
4. Erhvervsuddannelser & FGU'er
5. Gymnasiale uddannelser
6. Korte- & mellemlange videregående uddannelser
7. Lange videregående uddannelser
8. Voksen- og efteruddannelser

Rammer for de bæredygtige uddannelsespartnerskaber

Til partnerskaberne inviteres relevante interesseorganisationer, arbejdsmarkedets parter og elev- og studenterorganisationer, således at alle relevante aktører på de specifikke uddannelsesområder er repræsenteret. I hvert partnerskab vælges en forperson, der har det overordnede ansvar for, at partnerskabet leverer på de opgaver, der bliver stillet.

Samtlige bæredygtige uddannelsespartnerskaber og det Nationale Råd for UBU mødes i *Det Bæredygtige Uddannelsesforum* for at drøfte problemstillinger på tværs af hele uddannelsessektoren og for at sikre en rød tråd fra folkeskolen og videre gennem uddannelsessystemet. Det Bæredygtige Uddannelsesforum mødes én gang årligt, og det er sekretariatet i det Nationale Råd for UBU, der har ansvar for at indkalde. Modellen med de bæredygtige uddannelsespartnerskaber evalueres hvert tredje år – altså første gang i 2024.

De bæredygtige uddannelsespartnerskabers arbejdsproces

Partnerskabernes arbejde inddeles i fire faser til og med 2024.

Fase 1: Vidensindsamling, 1. halvår 2022

Uddannelsespartnerskabernes første opgave er at *identificere, hvilke barrierer og muligheder der er for uddannelse for bæredygtig udvikling i Danmark på deres uddannelsesområde*. Partnerskaberne vil kortlægge, hvordan der arbejdes med uddannelse for bæredygtig udvikling på partnerskabets område og undersøge udviklingspotentialer, og hvilke forhindringer institutionerne støder på i arbejdet med uddannelse for bæredygtig udvikling i undervisning, drift, ledelse og i samspillet med det omkringliggende samfund. Ved fasens afslutning indleverer partnerskaberne en rapport over deres arbejde til Folketinget, regeringen og det Nationale Råd for UBU, der laver en samlet offentliggørelse af resultaterne.

Fase 2: Udarbejdelse af anbefalinger til regeringen og Folketinget, 2. halvår 2022

Uddannelsespartnerskabernes anden opgave er på baggrund af fase 1 *at udarbejde konkrete anbefalinger til, hvordan regeringen og Folketinget kan fremme uddannelse for bæredygtig udvikling i Danmark gennem lovgivning, bekendtgørelser, partnerskaber og støttestrukturer*. I arbejdet skal uddannelsespartnerskaberne have fokus på en helhedstænkning af institutionen, hvor bæredygtighed tænkes ind i både undervisning, drift, ledelse og samarbejde med det omgivende samfund. Ved fasens afslutning indleverer partnerskaberne en rapport over deres anbefalinger til børne- og undervisningsministeren samt uddannelses- og forskningsministeren, Folketinget og det Nationale Råd for UBU, der laver en samlet offentliggørelse af anbefalingerne. Det forventes, at anbefalingerne tages alvorligt, og at regeringen og Folketinget igangsætter initiativer på baggrund af dem.

Fase 3: Igangsætning af egne initiativer, 1. og 2. halvår 2023

Uddannelsespartnerskabernes tredje opgave er på baggrund af fase 1 *at foreslå og igangsætte initiativer på deres egne uddannelsesområder, der skal fremme uddannelse for bæredygtig udvikling*. Initiativerne vil have fokus på en helhedstænkning af institutionen, hvor bæredygtighed tænkes ind i både undervisning, drift, ledelse og samarbejde med det omgivende samfund. Partnerskaberne kan foreslå initiativer, som andre organisationer eller institutioner kan sætte gang i, men bør også selv igangsætte projekter, der skal fremme uddannelse for bæredygtig udvikling på deres uddannelsesområde. Ved fasens afslutning udfærdiger uddannelsespartnerskaberne en oversigt over, hvilke initiativer de har foreslået og selv igangsat. Det Nationale Råd for UBU offentliggør en samlet rapport over alle initiativer med henblik på, at resten af uddannelsesverdenen kan søge inspiration og vejledning.

Fase 4: Evaluering og videreudvikling af indsatsen, 1. og 2. halvår 2024

På baggrund af de sidste to års arbejde skal partnerskaberne nu mødes med henblik på at evaluere både de politiske resultater og initiativerne. Opgaven er: 1) *at evaluere effekten af de politiske tiltag, der er blevet igangsat og gennemført på grundlag af anbefalingerne fra fase 2, og på den baggrund komme med nye anbefalinger til, hvordan Regeringen og Folketinget kan fremme uddannelse for bæredygtig udvikling i Danmark gennem lovgivning, bekendtgørelser, partnerskaber og støttestrukturer;* 2) *at evaluere de initiativer, partnerskaberne selv har igangsat i fase 3 med henblik på at forbedre disse og anbefale og igangsætte nye initiativer.*

Ved fasens afslutning indleverer partnerskaberne en todelt rapport: Første del indeholder partnerskabets

vurdering af de initiativer regeringen og Folketinget har igangsat på baggrund af anbefalingerne fra fase 2 samt en række nye anbefalinger til politikerne eller eventuel genanbefaling af tidligere anbefalinger, som Regeringen og Folketinget ikke har handlet på. Anden del indeholder partnerskabets vurdering af de initiativer, der er blevet igangsat på baggrund af fase 3 samt en oversigt over, hvordan disse kan forbedres, samt hvilke nye initiativer Rådet anbefaler børne- og undervisningsministeren samt uddannelses- og forskningsministeren at sætte i gang for at fremme uddannelse for bæredygtig udvikling i Danmark.

Evaluering af modellen efter 2024

Efter fase 4 vil modellen med de bæredygtige uddannelsespartnerskaber blive evalueret med henblik på at forbedre arbejdsgange i partnerskaberne samt skabe et beslutningsgrundlag for, hvordan partnerskaberne skal arbejde frem mod 2030.

Nye former for politikudvikling

Kreativ politikudvikling

Initiativet til og arbejdet med forslaget til en national handleplan er foregået uden for de eksisterende organisatoriske strukturer, men i et konstruktivt samspil med nogle af de eksisterende organisatoriske enheder, fx minister, ministerium, organisationer etc. Eksemplet illustrerer, om ikke en ny, så en ikke sædvanlig form for tænkning og praksis vedrørende fagudvikling, innovation og implementering inden for uddannelsesområdet i Danmark. Mange elementer indgår i dette: Det handler blandt andet om et engagement hos aktive studerende; et velfungerende demokratisk system med en høj grad af dialog mellem regering og Folketing, her repræsenteret ved samrådsfænomenet; en høj grad af tillid og åbenhed i den måde, Folketing og regering arbejder på i praksis, eller kan arbejde på i praksis; en minister, der er åben, modig, pragmatisk og handlingsorienteret; et uformelt og velfungerende samarbejde mellem en meget forskelligt sammensat gruppe af fagprofessionelle og studerende; at en gruppe mennesker frivilligt, uden sikkerhed og honorering, præsterer et potentielt set samfundsnyttigt arbejde; og om at nogle ildsjæle går ud over deres egne faglige grænser og erfaringer, lytter til og stoler på andre fagprofessionelle og studerende og på den baggrund handler.

I indledningen blev det nævnt, at man kunne stille spørgsmålet: Hvad kalder fremtiden på? Tanken lader sig selvfølgelig ikke realisere i egentlig forstand. Men det er tydeligt, at fagprofessionelle, politikere og andre er påvirket af, måske fanget af de erfaringer, vi som samfund har med os fra fortiden, og som mange måske tillige vurderer har fungeret tilfredsstillende eller måske ligefrem fortræffeligt. I tilfældet med uddannelse handler det blandt andet om lovgivning, fag, studieplanere m.m. og dertil knyttede traditioner, værdier, mentale billeder etc.

Derfor har det god mening at bringe sig i en position, hvor man forsøger at åbne sig for fremtiden, åbne sig for tanker og forestillinger om, hvilken verden vi står over for. Eller skarpere formuleret: Hvilken fremtid er ved at ankomme? Hvilken fremtid er mulig? Hvilke fremtider er ved at blive til eller kan blive til virkelighed? Hvis man identificerer sådanne udviklingstendenser eller billeder, er det dernæst muligt at placere sig i disse tendenser eller billeder og fra et fremtidigt punkt og perspektiv overveje og spørge, hvorledes samfundet bedst forbereder sig til disse fremtidige tilstande og muligheder.

Det er skrøbelige øvelser, for vil der ikke altid være en mulighed for, at der blot bliver tale om fremskrivninger af det allerede eksisterende, kunne man spørge? Eller kan man forestille sig, at man kreativt og disruptivt kan udvikle billeder af udviklingsforløb og fremtidige tilstande, der konstruktivt og markant kan bidrage til udvikling af uddannelser, undervisningsformer, samværs- og organiseringsformer, som vi i øjeblikket ikke kender, og som ikke repræsenterer lineære fremskrivninger af noget eksisterende?

Erfaringer og principper

Ud fra det erfarede kan der udledes nogle hypoteser om læresætninger og principper. Her fokuseres der på tre principper. Det første organisatoriske princip i projektet kunne benævne en aktivistisk organiseringstænkning, et princip og en praksis, som dernæst fører frem til et forslag til en handleplan og en organisering af det videre arbejde med UBU i form af partnerskaber og et Nationalt Råd for Uddannelse for Bæredygtig Udvikling. Dette er det andet organisatoriske princip i projektet, nemlig en udbredt partnerskabs- og involveringstænkning kombineret med en overordnet og bredt sammensat og koordinerende rådstænkning. Et tredje princip handler om politik og i dette tilfælde blandt andet om en modig og åben minister.

Aktivistisk organiseringstænkning

Man kan ikke planlægge aktivisme. Aktivisme indeholder altid et stort element af spontanitet, impulsivitet, situationsbestemthed etc. Aktivisme handler om at medvirke til at skabe social eller politisk forandring og indbefatter ofte strategier for udbredelse af synspunkter, hvor fysiske eller symbolske handlinger bruges som argumentation. Dette projekt peger blandt andet tilbage til et studenterinitieret aktivistisk projekt i 2021, som handlede om bæredygtighed i danske uddannelser. De etablerede systemer kan som minimum undlade at lægge sådanne initiativer hindringer i vejen. Og dernæst kan de etablerede systemer, fx inden for uddannelsesområdet, forsøge at være åbne og lyttende i forhold til sådanne initiativer, således at initiativerne og argumenterne bliver taget alvorligt og bliver drøftet. Det skete i dette tilfælde, hvilket var medvirkende til det videre arbejde med tankerne om bæredygtighed i uddannelserne. De aktivistiske studerende repræsenterer i denne sammenhæng den fremtid, som de nuværende beslutningstagere bør være interesseret i at kende og lytte til. De aktivistiske studerendes svar bliver på den måde en del af svaret på spørgsmålet: Hvad kalder fremtiden på?

Partnerskabs- og involveringstænkning

Den traditionelle organisationstænkning er ofte også en konkurrencetænkning. Søjlerne, siloerne, institutionerne konkurrerer. Kæmper imod hinanden. Den tænkning, der gennemsyrrer dette bæredygtigheds- og uddannelsesprojekt, handler om det modsatte af konkurrence, nemlig samarbejde og partnerskaber. Konkurrence kan givetvis i nogle sammenhænge have fordele, mens det i andre sammenhænge koster både ressourcer og energier. I dette projekt er samarbejde og partnerskaber en praksis i selve projektgennemførelsen, men også og i særlig grad i forslaget til, hvordan bæredygtighed i uddannelserne kan implementeres og fungere i praksis. Det antages i øvrigt, at partnerskabstænkningen kan og bør ud-

vikles langt ud over, hvad der tales om i dette bæredygtighedsprojekt.

Politisk åbenhed og mod

I projektet er det politiske niveau af stor vigtighed. Konkret handler det om et folketingsråd, et menigt folketingsmedlem og en minister. I andre tilfælde kunne det være en borgmester, en udvalgsformand eller et kommunalbestyrelsesmedlem. I dette tilfælde var det af stor betydning, at der hele vejen igennem, fra samrådet, over rådslagning om det første forslag til handleplan og frem til en egentlig godkendelse og accept, var åbenhed, mod og parathed hos ministeren til at lytte og se muligheder. Det var også ministeren, der på et tidspunkt i processen foreslog en stærkere involvering af organisationerne inden for uddannelsesområdet – de tidligere nævnte organisationer. Ligeledes var det ministeren, der insisterede på, at projektet på den ene side i den indledende fase ville få og skulle have støtte, også økonomisk støtte, fra ministeriet, men derud over måtte projektet i den videre realiseringsfase arbejde på egen hånd og med egne midler. Der skulle være et armslængdeprincip i realiseringsfasen i forhold til ministeriet. Det er værdifuldt i sig selv, fordi det blandt andet friholder projektet for politisk indflydelse, men samtidig stiller det store krav til projektets egen levedygtighed og evne til blandt andet at skaffe egen finansiering.

Afrunding

Normalt fremhæves Danmark som et land, der er meget langt, når det handler om uddannelse. Danmark er et demokratisk land, et rigt land, et land, der i mange internationale sammenligninger ligger meget højt placeret. Det er rigtigt: Danmark er på mange måder et uddannelsesland. Alligevel er tænkningen i denne artikel og i det projekt, der er præsenteret i artiklen, at tiden er inde til dramatiske ændringer i den måde, vi tænker og praktiserer uddannelse på i Danmark.

Nøgleordet er bæredygtighed i begrebets mange dimensioner – fx repræsenteret ved tænkningen i Brundtland-rapporten og i FN-resolutionen om de 17 verdensmål.

Det præsenterede eksempel er endnu ikke blevet til virkelighed, så allerede af den grund kan projektets værdi ikke bedømmes endeligt. Men der kan næppe herske tvivl om, at Danmark, Skandinavien og verden står over for betydelige, måske dramatiske udfordrin-

ger og samtidig enorme muligheder, når det kommer til bæredygtighed, biodiversitet, ressource-, virksomheds- og partnerskabsforståelse etc. Uddannelse må i den sammenhæng nødvendigvis være af meget stor betydning, og derfor er håbet her, at det præsenterede eksempel kan være af betydning i de fortsatte drøftelser i de nordiske lande af reformer og nytænkning inden for uddannelsesområdet.

Denne artikel er ikke fagfællebedømt.

Referencer

- Berners-Lee, M. (2019). *There is no Planet B*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Bertelsen, J. (2017). *Dejlig er jorden*. København: Rosinante.
- Brundtland-kommissionen (1987). *Vor fælles fremtid*. København.
- Bubandt, N. (2021). *Antropocæn. Historien om verden af i morgen*. København: DJØF Forlag.
- Capra, F. & Luisi, P. I. (2016). *Liv, System, Helhed. Det levende som system. En syntese*. København: Forlaget Mindspace.
- Cecchin, D. & Sieling, V., red. (2020). *Pædagogers kompetencer*. København: Akademisk Forlag.
- Center for Væredygtighed (2021). *Væredygtighed. Indersiden af bæredygtighed*. Frederikshavn: Dafolo.
- Drøschler, M. (2021). *Organisationer i en overgangstid. Håndbog for ledere*. København: Dansk Psykologisk Forlag.
- Frederiksen, C. S. & Hendricks, V. F. (2018). *Kæmp for Kloden*. København: Gyldendal.
- Friis Andersen, Malene & Tanggaard, Lene, red. (2016). *Tæller vi det, der tæller?* København. Klim.
- Gudmund-Højer, M., Raffnsøe, S. & Raffnsøe-Møller, M. (2015). *Den humane vending*. Aarhus: Aarhus Universitetsforlag.
- Hamel, G. & Zanini, M. (2021). *Humanokrati*. København: DJØF Forlag.
- Hildebrandt, S. & Stubberup, M. (2010). *Bæredygtig ledelse*. København: Gyldendal.
- Hildebrandt, S. (2021). *Det bæredygtige velfærdssamfund*. København: Spintype.
- Højholdt, A. & Ravn-Pedersen, T. (2021). *Håbets og handlingens Pædagogik*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Jensen, E. & Løw, O., (red.) (2020). *Hvorfor går børn i skole?* København: Akademisk Forlag.
- Kemp, P. (2005). *Verdensborgeren som pædagogisk ideal*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Krznanic, R. (2020). *The Good Ancestor. How to think Long Term in a Short-Term World*. London: Penguin.
- Kvan. Tidsskrift for Læreruddannelse og skole (2019). *Bæredygtighed*. Aarhus: Via University College.
- McNeill, J. R. & Engelke, P. (2014). *The Great Acceleration*. London.
- Nordisk Ministerråd (2021). *Mapping Education for Sustainability in the Nordic Countries*. København: Nordisk Ministerråd.
- Nussbaum, M. C. (2021). *At skabe kapabiliteter*. København: Mindspace.
- Rachel Andersen, L. & Björkman, T. (2017). *The Nordic Secret*. Fri tanke.
- Raworth, K. (2018). *Doughnut økonomi*. København: Informations Forlag.
- Richardson, K. (2019). *Hvordan skaber vi bæredygtig udvikling for alle?* København: Informations Forlag.

- Rockström, J. & Klum, M. (2015). *Big World Small Planet*. New Haven, CT: Yale University Press.
  - Rockström, J. & Gaffney, O. (2021). *Breaking Boundaries*. London: Penguin.
  - Schultz Jørgensen, P. (2020). *Opdragelse til livsmød og bæredygtighed*. København: Kristeligt Dagblads Forlag.
  - Senge, P. (2010). *Den nødvendige revolution*. København: Klim.
  - Thunberg, G. (2019). *No one is too small to make a difference*. London: Penguin Books.
  - Willerslev, R. (2017). *Tænk vildt*. København: People's Press.
  - Wilson, E. O. (2016). *Half-Earth. Our Planet's Fight for Life*. New York.
  - Østrup, F., Jørgensen, J. & Zwisler, J. (2020). *Fornyelse eller kollaps*. København: Samfundslitteratur.
-

